

NIESPRAWIEDLIWY (297) *ai*

W pisowni łącznej (277), w rozłącznej (20).

Oba e oraz a jasne (w tym w a 5 r. błędne znakowanie).

comp i sup (6 + 1) (na) niesprawiedliwszy (7).

sg m N niesprawiedliwy (46). ◇ G niesprawiedliwego; -ého (1) OpecŻyw, -ego (1) KochPs, -(e)go (11). ◇ D niesprawiedliw(e)mu (6). ◇ A niesprawiedliw(e)go (14), niesprawiedliwy (7). ◇ I niesprawiedliwym, niesprawiedliwszym (16). ◇ L niesprawiedliwym (2) Mącz, WujNT, niesprawiedliw(e)m (1) ModrzBaz. ◇ f N niesprawiedliwą, niesprawiedliwszą (12), niesprawiedliw(a) (1). ◇ G niesprawiedliw(e)j (14). ◇ D niesprawiedliw(e)j (1). ◇ A niesprawiedliwą, niesprawiedliwszą (10). ◇ I niesprawiedliwą (3). ◇ L niesprawiedliw(e)j (4). ◇ V niesprawiedliwą (1). ◇ n N niesprawiedliw(e) (8). ◇ G niesprawiedliwego, niesprawiedliwszego (13). ◇ D niesprawiedliw(e)mu (2). ◇ A niesprawiedliwe (9); -é (5), -(e) (4). ◇ I niesprawiedliwym (3). ◇ L niesprawiedliwym (1). ◇ V niesprawiedliw(e) (1). ◇ pl N m pers niesprawiedliwi (18). subst niesprawiedliwe (14); -é (3), -(e) (11). ◇ G niesprawiedliwych (26). ◇ D niesprawiedliwym (9). ◇ A m pers niesprawiedliwe (11), niesprawiedliwych (1); -é : -ych WujNT (1:1); ~ -é (1), -(e) (10). subst niesprawiedliwe (19); -é (2), -(e) (17). ◇ I m niesprawiedliwymi (3) WujJud, WujNT, PowodPr, niesprawiedliwymi (3) BibRadz, GórnDworz, KochWz; -émi (1), -(e)mi (2). f niesprawiedliw(e)mi (1). n niesprawiedliw(e)mi (1). ◇ L niesprawiedliwych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu s.v. sprawiedliwy.

1. Niegodny z prawem (280) :

a. Postępujący wbrew prawu, przykazaniom, normom moralnym, zawsze powodując czyjąś krzywdę; iniustus Vulg, PolAnt, Modrz, Calag, Calep, Cn; iniquus Vulg, Mącz, PolAnt, Cn; iniuriosus Calep (148) : *FalZioł V 46v; BielŻyw 54, 163; WróbŻółt 139/12; raczyłz tedy nałz panie nas nigdy nieprzypuscic przed ład niesprawiedliwy w ktorem by był wcińnion człowiek niewinny RejPs 123v; A ktorzy fye [żądzm] nyeprećiwya/ ále im fye poddawaya przeciw przykazanyu bożemu/ á dopuścżaya fye vczynkow przeciw łumnyenyu/ ci łą nyepřawyedliwi KromRozm I Hv; Czafem niesprawiedliwy łędziá/ dlá piędzdy abo czé^{go} inłzého łprawiedliwie ofładzi/ [...] a wždy to nie fálz/ że łędziá niesprawiedliwy/ niesprawiedliwie ładzi MurzNT 61; GliczKsiąż I3v; KrowObr 210v; RejWiz 142; Leop Sap 12/12, Is 41/29, Rom 3/5, 9/14; BibRadz I 478d marg, Rom 3/6[5]; [Luterianie] od piáli przez lifty/ napirwey żáluiać fie ná łędzie niesprawiedliwe duchowne/ iż co zle to zádobre przyimuiá/ áco dobrze to gánia/ iáwne złości potwierdzáiać BielKron 213, 63v marg; Mącz 170c, 254d, 482c; OrzQuin S4; GórnDworz Ee8; RejPos 250, 334v; RejZwierc 211v; WujJud 34v; BudBib Eccli 19/21[22], 3.Esdr 4/36, 40; ModrzBaz 17v, 137v; Calag 531a; KochPs 103; SkarŻyw 391; Załzci fie nam te pokoie [piekło] Wnet nápełnia tyle troie. (did) Clamabit. (—) Z Szynkarek niesprawiedliwych Y z pánienek nieprawdziwych. MWilkHist E4v; á nád Sędziiego nieuká/ y grubianá niemálz w łwiecie nie niesprawiedliwego/ gdy o tym iáko Ofiel miedzy Słowikiem á Kukułką ładzi/ ná czym fie nie zna. StryjKron A6; CzechEp 337; Brygidá [...] niecudnie Papieża wřpomina/ zowiać go [...] okrutnieřzyin niź Iudałz/ niesprawiedliwym niź Piłat/ náořtátek gorřzym niź łzátan NiemObr 155; PaprUp G4; Iniuriosus. Qni iniuriam infert, iniquus, iniustns —*

Nie łprawiedliwi, vkrziwdzaiáci. *Calep* 538b, 538b; bo tákowi ktorzy gwałtem cudze dobrá biorąc przyłługiá łie inłzym nimi/ bądź teź drugie do połług łwych obowięzuiá nie zá łzczodroblive/ ále zá złołniki y niełprawiedliwe ludzi máiá być łłufłnie miani *Phil* F3; nie ćierpi BOg łam/ áby człowiek niełpráwiedliwy/ krzywoprzyłiężćá/ máćácz/ miał kiedy páńłtwo mocné połłáwić *OrzJan* 31; *LatHar* 306, 538; Iozeph łwięty w niewinnołci žyiác y czyniác dobrze brátom łwym [...] wywyłłzon był od Pána Bogá nád wlyitek Aegipt. A Pháraóná niełpráwiedliwego potárł Pan Bog/ y w morzu czerwonym zátopił. *KołakSzczęłł* C3, C3; ná wieki potępión iełł [Pilat]/ iż był niełpráwiedliwey woley ludzkiey/ przeciw włáłnemu łumnieniu łwemu/ łługá y exekutorem. *WujNT* 121; Rzekł tedy Pan: Słuchayćiełz co mowi niełpráwiedliwy łędzia [quid iudex iniquitatis]. *WujNT Luc* 18/6; Abowiemći nie iełł Bog niełpráwiedliwy/ áby zápamiętał roboty wálzey y miłoołci ktoráłcie okazáli ku imieniu iego *WujNT Hebr* 6/10, *przedm* 37, *Luc* 16/8, s. 267, *Act* 18/14, *Rom* 3/5, s. 763 [2 r.]; byłby niełpráwiedliwym ten / ktorzyby wedle więłłzey áłbo mnieyłzey ćiężkołci wyłłtepku/ niemiał dáć więłłzey áłbo mnieyłzey ćiężkołci w karániu. *WysKaz* 20, 20 [3 r.], 31 [3 r.]; *SiebRozmyłł* H2; *PowodPr* 66 *marg*; Nie iełłtem niełpráwiedliwy/ dáię káždemu co czyie iełł/ cudzego nic nie mam. *SkarKaz* 351b; ći w kołłciele łtrzeláię y zábijáię/ á ielłzce bez karánia zołłáię. O Krolełtwo niełpráwiedliwe/ iáko tego przypláciłł. *SkarKazSej* 681a, 685a *marg*.

niesprawiedliwy w czym (5): A ielłim wtym iełł niełpráwiedliwy/ áby mię Pan Bog zátráciłł *GroicPorz* h3; *CzechEp* 207 [2 r.]; *WujNT Luc* 16/10 [2. r.].

W połłázeniach szeregowych (10): Bożé dziekuię tobie/ iżem nieiełł iáko inłzy łudźie/ Drápieźni/ niełprawiedliwi/ cudzołožnicy/ abo tełłz iáko tento Celnik *MurzNT Luc* 18/11 [*przedkłád tego samego tekstu BibRadz, RejPos, WujNT*]; *KrowObr* 242v; y dalełł nas w ręce nieprzyiáciłł náłłych niełpráwiedliwych y bárzo złych/ y przełłtepkow *Leop Dan* 3/32; *BibRadz Luc* 18/11; *SarnUzn* B8; *GórnDworz* Hh3; *RejPos* 199v; *CzechEp* 7; *LatHar* 317; *WujNT Luc* 18/11.

W przeciwstáwieniach: »spráwiedliwy (7), wierny (2), poboźny ... niesprawiedliwy« (10): iż ktorzykółwiek łudzie wierzą w tego Krolá/ łá łpráwiedliwi w Krolełtwie Bożym. A ktorzy záłię niewierzą/ łá niełpráwiedliwi/ y łá w krolełtwie Dijabelłkim/ wietłnie potępieni. *KrowObr* 180v, 57v; Vmieć Pan poboźne łdźi z pokułłzenia wybawić/ á niełpráwiedliwe ná łáđny dziełł ku karániu záchowác *BibRadz 2.Petr* 2/9, I 208c *marg*; Był Saul s przodku dwie lecie dobrym á łpráwiedliwym krolełł [...] Ale Potym był okrutny nád łudem/ niełpráwiedliwy/ vłłtáwámi Bołłkiemi gáđziłł *BielKron* 64v; *KuczbKat* 85; *KarnNap* D4v; Kto wierny iełł w mále/ y w wielu wierny iełł: á kto w mále niełpráwiedliwy iełł/ y w wielu niełpráwiedliwy iełł. *WujNT Lue* 16/10, s. 530.

W charakterystycznych połłázeniach: niesprawiedliwy(-a, -e, -i) człowiek (3), farao, hetman, instygator, krol (4), krolełtwo, łudzie (9), mąź, pan, przełłožony, sąd (4), sędzia (12), szafarz (2), szynkarka, tyran, wojsko.

Szeregi: »grzesłny a niesprawiedliwy« (1): Przetoź od grzełłnych á niełpráwiedliwych łdźi/ niemogá łie/ by teź naleplłze vczyłłki podobác. *WujJudConf* 102. [*Ponádo w połłázeniu szeregowym 1 r.*]

»niesprawiedliwy i niepoboźny« (1): iedná rotá prołłiá/ áby ich łtárołcię błogolłáwienłtwo łwoie połłáł: Drugá záwołłáł/ iłłz tego nie godzien/ bo iełł niełpráwiedliwy y niepoboźny *SkarŻyw* 30.

»zły a niesprawiedliwy« (2): *MurzNT* 3v; y ci/ ktorzy nyeprawość czynią/ to yeft źli á nyefprawyedliwi *KromRozm III D*.

b. *Wynikający z bezprawnego postępowania, nieliczenia się z prawem oraz normami moralnymi: niesłuszny, bezprawny; iniustus Vulg, PolAnt, Modrz, JanStat, Cn; iniquus Vulg, PolAnt, Modrz, Cn; falsus, sceleratus Mącz; impius PolAnt; periniquus Modrz (132) : Dáy mi dlá miłości ijmienia twégo/ niebátz fie złych ludzi sądu niesprawiedliwégo OpecŻyw 114, 159; TarDuch C2v; BielŻyw 52; WróbŻołt 100/3; RejPs 122v; ComCrac 18v; Tak że też czynią Krolowie/ Kxiążęta / Cefarze gdi niesprawiedliwą walkę czynią [...] y wźifczci yny ktorzi o maczaią fwe ręcze wniewynney krwy blizniego fwego SeklKat I3; KromRozm I I3v; LubPs X2v; Miary kázde y wagi nie fprawiedliwe wźelkiego iedzenia y pićia y kupiey wźelkiey obáczać/ áby korce y inne miary pod Mieyłkim znákiem były GroicPorz b4; KAždy ktory fye roznmie być iákim niesprawiedliwym fkazánim obciążony/ w kázdey fprawie od kázdego vćiążenia może áppellować. GroicPorz bb2v; iż to ieft w poľpolitey rzeczy wielka fkázá/ niesprawiedliwe Inwentarze GroicPorz ee4, ee4, oo3v; RejWiz 69 marg, Dd3v; Nie bądź pieczliwym o bogáctwach niesprawiedliwych: boć nic niepomogá w dzień fmierci y pomfity. Leop Eccli 5/10; BIádá tym ktorzy poftánawiáią práwá nie fprawiedliwe: á piífąc/ niesprawiedliwość zápiřowali: áby tylko vćifnęli vbořtwo ná fładzie/ á gwałt czynili fprawie ponizonych ludu moiego Leop Is 10/1; one nędzniki ktorzy by też więc byli przed Tátary rzecz fwą prowadzili/ ořadzono by ie było niewinnemi: te on ná fmierć zdał. A ták bárzo přetko niesprawiedliwe káranie podięli/ ktorzy o miáfto/ o lud/ y o naczynie kořciólá boże⁸⁰ rzecz á fprawę prowadzili. Leop 2.Mach 4/48, Iob 19/6, Ps 100/3, Sap 12/4, 13, Eccli 35/15 (10); Pánie fędzia fkazni tey niesprawiedliwey którás vczynił zá práwná nieprzyimuię UstPraw C2; Izali będę czyřt z wagá niesprawiedliwą/ y z workiem fáłzywych gwichtow? BibRadz Mich 6/11, I 313d mary, Eccli 17/12, 2.Mach 4/48; OrzRozm Sv marg; BielKron 80, 109v, 372; Falsa causa, Niesprawiedliwa rzecz. Mącz 117a; iuż nie chcę pátrzyć y tych vřtáwioneh dniow wářzych/ obnowienia miefiácow wářzych/ y rokow wářzych/ y řobot wářzych/ ábowiem w nich ieft niesprawiedliwe řchodzenie wářze/ á práwiem iuż vřtał ćirpiąc to od was. RejPos 32v; Tu iuż Ppotym wiemy/ iáko z oneg o niesprawiedliwego fkazánia/ onych złych á vpornych fędzyow řwoich/ był vbcřzowan/ vplwan/ vkoronowmn RejPos [105], 72v, 218v, 289v, 334v; KuczbKat 420; Nigdy też zá niesprawiedliwą rzecz będzie/ dobrodzieyřtwem dobrodzieiowi nágrádzáć/ kázdemu co komu náleży oddáwáć ModrzBaz 1v; Było w tem fładzie wiele rzeczy niesprawdedliwych: Sędźiego ořzukano [...]. Obzáłowany namniey fię niemiał zá krzywopřzyřięcę [...] A powodowa řtroná w iáká złořci przepářć wpadłá? ModrzBaz 86, 19v, 89v, 119v; SkarŻyw 81, 241, 509; CzechEp 101; NiemObr 26; ARiftotimus Tjran [...] řurowo y niepobořnie z ludźmi řwymi fye obchodźil. Między infzými niesprawiedliwými iego pořtěpki znáczny y to ieft/ co nád Philodemem vczynił. KochWz 141; GórnRozm F4; Przeciřwko Siodmemu. [...] Lupieřtwo/ y czynienie řzkody drugiemu/ by też y ná woynie niesprawiedliwey. LatHar 117, 115, 117 [2 r.], 118; WujNT 120 marg, 121, 155, 337, 395 marg, Yyyyy3; SarnStat 160, 798, 805, 1271, 1296, 1307; SiebRozmyřl A3, D2; PowodPr 43 [2 r.]; SkarKaz 2a, 347a; Wiele niesprawiedliwych praw w Konřtytucyách Polřkich SkarKazSej 701a marg, 664b, 696, 697a, 701a; Przeto nie mow/ Wygrałem rzecz niesprawiedliwą/ Ale práwná Bo práwná muřifz zwáć prawdziwą. KlonWor 66, 64, 66.*

W połączeniach szeregowych (1): A przetoż to zeznać musi każdy/ iż odeymowanie drugiey części Sákramentu/ to iest kielichá/ iest niesłufzne/ niespráwiedliwe/ niezbożne. *WujJudConf* 247v; *KarnNap* D; *PowodPr* 39; Zepłuyćie złe niespráwiedliwe y do spráwiedliwości przelkadzáiące práwá. *SkarKazSej* 701b.

W przeciwstawieniach: »sprawiedliwy (4), dobry, prawdziwy, słuszny ... niesprawiedliwy« [w tym: *sprawiedliwy i słuszny* (1)] (6): *MurzHist* L4v; *RejZwierc* 228v; *ModrzBaz* 62; Iesliżeście tedy w niespráwiedliwey mámmonie wiernymi nie byli: któż fię wam prawdziwey zwierzy? *WujNT Luc* 16/11; które [prawa] spráwiedliwe y słufzne [...] té ábyłmy potwierdzili/ á które zásię niespráwiedliwe/ té ábyłmy fkázili *SarnStat* 397; *SkarKazSej* 696a.

W charakterystycznych połączeniach: *bogactwo niesprawiedliwe(-y, -a)* (2), *clo, dekret* (5), *gniew, inwentarz* (2), *karanie, kauza* (4), *(s)kaźń* (2), *list, morderstwo, obrona, obwinienie* (2), *obyczaj, ofiara* (2), *panowanie, podatek, postępek* (2), *praca, prawo* (22), *przedanie, robota, rozkazanie, rzecz* (17), *sąd* (15), *sentencyja* (2), *skazanie* (4), *sprawa, statut* (3), *śmierć* (3), *ustawa, waga* (2), *walka* (3), *wiano, winowanie, wojna* (2), *wyrok* (2), *zapis, zapłata, zdanie* (3), *(prze)zysk* (2), *życie, żywot*.

Wyrażenie: *bibl.* »niesprawiedliwa(-e) mamona, pieniądze« = *mammona iniquitatis Vulg* [szyk 2:1] (2:1): Czyńćie łobie przyaićiele z niespráwiedliwych pieniędzy/ ktorzy by was przyięli do wiecznych przybytkow łwoich *SkarŻyw* 141; *WujNT Luc* 16/9, 11.

Szeregi: »nieprawy i niesprawiedliwy« (1): Biádá tym ktorzy práwá niepráwe y niespráwiedliwe łtáwiá y piłzú. *SkarKazSej* 696a.

»nieprzystojny a niesprawiedliwy« (1): wiele ludzi [...] nie przyłtoyne á niespráwiedliwe morderłtwo mężá [ob *virii iniustam necem*] onego z ciężkością á niewdzićcznie przyimowáli. *BudBib 2.Mach* 4/35. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»niesłuszny a (i) niesprawiedliwy« = *iniustus Vulg* (5): *GroicPorz* łv; *Leop 2.Mach* 4/35; co się okazało w niesłufznem á niespráwiedliwem ártýkule [in *iniquissima lege*] o mężoboyłtwie. *ModrzBaz* 24v; *CzechEp* 102 165. [Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.]

»nikczemny abo niesprawiedliwy« (1) iesliby łentencia Rektorowá nikczemna abo niespráwiedliwa łie bydź zdáá [si de *nullitate vel iniustitia argueretur ... sententia JanStat* 219]: Confyliarze *Vniuerfitatis* niech to międy łobá rozbiorá *SarnStat* 203.

»okrutny i (a) niesprawiedliwy« = *crudelis et iniustus JanStat* (3): Bo włpomni też łobie onę Zuzánnę/ ktora byłá wćifniona okrutná potwarzá á okrutnym á niespráwiedliwym łádem w niewinności łwoiey *RejPos* 127; *SkarŻyw* 408; *SarnStat* 1118.

»sprawiedliwy abo niesprawiedliwy« (1): A gdy będzie od Commiszarzow przyniełona łprawa mieyfcz tich na ktorychbysie iem zdalo czlo grobelne abo Mołtove spraviedlive abo niespraviedlive. My dopiro zradami náłłemi [...] niektore łifty podniełiemy a niektore wmiarkvyemy *ComCrac* 13. [Ponadto w przeciwstawieniach 4 r.]

»szkodliwy a niesprawiedliwy« (1): *Hasta scelerata*, Szkodliwe á niespráwiedliwe dóbr czyich przedanie. *Mqcz* 371b.

»uporny a niesprawiedliwy« (2): *RejPos* 313; Walká vporna á niespráwiedliwa/ Nigdy fortunna ni dobra nie bywa. *RejZwierc* 228v.

»zawikłany a niesprawiedliwy« (1): vpádły by [...] z awikłáne á nieřpráwiedliwe z dziwnemi hánřzlaki ony práwá obrzydłe *RejZwierc* 96.

»niesprawiedliwy i złořliwy« = *iniquus et iniustus JanStat* (3): Pánie Sędzia/ tego łkazania álbo Dekretu iáko nieřpráwiedliwego y złořliwego zá práwo nie przyiymuię *SarnStat* 807 [*idem* 810], 806, 810.

»zły (a. gorszy), (a, i) niesprawiedliwy« [zyk 6:1] (7): *SeklKat* L2v; *RejPos* 72v; Ledwie fię ktora rzecz dźiałá v nas ták zła/ á nieřpráwiedliwa [*Causa apud nos vix unquam fuit tam iniqua*]/ ktoraby niemiáła dořtác obrońce *ModrzBaz* 141v; *CiekPotr* 65; *SkarKazSej* 696a, 700a, 702a. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

W przén (1) : Płotem nieřpráwiedliwym w cudze fię wgradzáią *KlonWor* 4.

a. *W funkcji rzeczownika* (3) :

»niesprawiedliwe« (2) : Bo wiecznych łftow, przivilieyow, y Pořfelfiiiey staradawnych, weczliech grobelnych, mořtovych nikomv lamacz a odmienicz zdalolie za niespraviedlive. *ComCrac* 13; *RejZwierz* 138v.

»nanesprawiedliwsza« (1) :

~ *Zwrot*: »nanesprawiedliwszą mieć« (1): y sřtąd mogli by báczny czytelnik obaczyć/ kto [...] gwałt/ y bezpráwie ćierpiał. Bo chociaźby teź y ná nieřpráwiedliwřą [!] miał: przedřię to nie ogniem ále łłowem Boźym miáło być rozwięzowano. *CzechEp* 94. ~

2. *Niezgodny z prawdą* (14) :

a. *Wynikający z kłámstwa, zawierający kłamliwą treść; iniustus Vulg* (11) : *WróbŻołt* 118/118; *SeklKat* M2v; Aby nie obráźił [...] bliźniego řwego/ vřzkadzáiąc go nieřpráwiedliwá przyřyęgá ná máiętnořci iego *GroicPorz* y4, g2, aa2, aa2v; wiárá famá/ dobrali w kim ieft/ dobre teź [...] owoce z siebie wypuřci: á to bez potwarzania inřzych/ [...] y nieřpráwiedliwego do zwierzchnořci y pořpolřtwá obnořzenia *CzechEp* 57; *NiemObr kt*, 3; *GórnRozm* G3; *PowodPr* 49.

b. *Który mówi nieprawdę, kłámie; tu w przén z metonimicznymi okreřleniami człowieka; iniustus PolAnt* (3) : od fáłeřznego ofkárzenia przed Krolem/ y od potwarzy ięzyká nieřpráwiedliwego. *BibRadz Eccli* 51/7; podnořicie ręcę řwe do mnie/ á głofy wářze nieřpráwiedliwe/ á ręce wářze pomázáne krwią *RejZwierc* 261; Pánie/ [...] zátkay káźde vřtá nie řpráwiedliwe. *BudBib 2.Mach* 14/36.

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (3) : Iniurius, Nieřpráwiedliwy krziwdzający. *Mącz* 179a, 170c, 179b.

Synonimy **1.** grzeszny, niepoboźny, nieprawy, niesłuszny, niesprawny, zły; **a.** złořnik; **2.** fáłeřny, fáłszywy, kłamlivy.

Cf **SPRAWIEDLIWY**